

9. Gaia: Gizakien elikatzea eta Elikagaiak: alde etiko eta juridikoa.

1. **Beste izaki batzuekin alderatuta, gizakien elikatze sistemak: badute antzekotasun bat (helburuari dagokionean), baina ezberdintasuna nabari bat ere. Azaldu ideia hau.**

Gizakion elikatze sistemak, beste izaki batzuekin alderatuta, antzekotasun nabaria daukate, elikagaien beharra asetzea, hain zuzen ere. Hala ere, gizakiontzat ez dira elikagai beharra asetzeko tresna soilik. Sistema hauen funtsa ulertzeko elikagaien gizarteetan dituzten beste funtzioei eman behar zaie arreta. Elikagaiak botere tresna bezala erabiltzen ditugu; botere ekonomiko, politiko eta sozialaren tresna dira; bai beste populazioekin borroka/gatazka dagoenean, bai eta gure gizartearen barruan. Gizarte guztietan dago funtsezko baliabideengatik liskarra eta elikagaiek garrantzi estrategiko handia dute.

2. **Zeren gainean egiten du hausnarketa elikatze-etikak? Labur azaldu.**

Elikatze etikak, norbanako eta kolektibitate bezala elikagaiekiko eta elikatzearekiko ditugun jokabideen gaineko hausnarketa kritikoari egiten dio erreferentzia.

Alde batetik, berezko ardurez (ardura intrintsekoak) hausnartzen du, hau da elikagaiak non eta nola lantzen diren, nondik lortzen diren eta nola prozesatzen diren, bai eta elikagai horiek nola merkaturatzen eta kontsumitzen diren.

Beste aldetik, kanpotiko arduraz (ardura estrintsekoak) hausnartzen du, elikagaiak nola inadu, prozesatu, anatu eta abar erabakitzen denean, erabaki horiek zeharkako ondorioak ere bdituzte, elikatze sistemaren osotasunean eragina dutenak.

3. **Elikagaiei dagokienean, zeri esan izan zaio “Oparotasunaren paradoxa”?**

Elikadura eta Nekazaritzarako Erakundeak (FAO) munduko elikadurari buruzko txostenak kaleratzen ditu urtero, eta horietan oso garbi ikus daiteke zein arazo larriak dauden munduan gosearekin eta desnutrizio kronikoarekin lotuta. 2014ko txosteneko datuen arabera, 805 milioi pertsona zeuden munduan goseak; 2015eko txostenaren arabera, 795 milioi pertsona. Kontuan izanik munduan guztira 7.000 milioi biztanle gaudela, horrek esan nahi du bederatzi pertsonatik batek ezin dituela bere oinarritzko elikadura-beharrak bete. Zergatik, ordea? Datu harrigarriak dira horiek; izan ere, aurrerapen teknologikoei esker, azken hamarkadetan hirukoiztu egin dugu elikagaiak ekoizteko ahalmena. Gaur egun, duela 30 urte baino % 17 kaloria gehiago ekoizten dugu pertsona bakoitzeko; gainera, epe horretan bertan, biztanleria % 70 handitu da. Beraz, ezin dugu esan elikagaiak ekoizteko ezintasunaren aurrean gaudenik ez baitago elikagaiak ekoizteko inolako arazo teknikorik, baizik eta elikagaiak eskuratzeko arazo baten aurrean; hau da, arazo etiko baten aurrean gaude, justiziarekin lotutako arazo baten aurrean. Horixe bera azpimarratu zuen 1992an Joan Paulo II.a aita santuak, oparotasunaren paradoxa geneukala esan zuenean: «Denentzako dago janaria, baina askok ez daukate jatekorik. Eta hor daude,

bitartean, gure begien aurrean, beste asko, janaritan xahutzen, gehiegi kontsumitzen, eta elikagaiak beste helburu batzuetarako erabiltzen».

Hori da, hain zuzen ere, gure abiapuntua: munduan oraindik ere gosea egoteak ez du esan nahi janari-eskasia dagoenik, baizik eta gure elikadura-sistema eragozpenez betea dagoela. Eragozpen horien ondorioz, 800 milioi pertsona baino gehiago dago munduan zer jan ez duela. Nazioarteak, hala ere, aitortzen du elikatzea ez dela aberatsen pribilegio bat, ezta pobreei egiten diegun mesede bat ere, baizik eta gizaki guztion eskubide bat, duintasun pertsonalari lotua.

Hau jakinda → Oparotasun paradoxa: pertsona guztientzako janaria egotea eta oraindik jendea egotea jatekorik ez daukana.

4. Elikatze-sistemen gainean indarrean dagoen araudiak, non fokatzen du sistema horien gakoa? Zein ardura barneratu du ta zein ez?

Elikatze sistemen gaineko araudiek onustean (fede onean) fokatzen dute gakoa. Antzinako Erroman garatu zen irizpide juridiko hau. Hirira bizitzera zihoazen askok euren beharrikak asetzeko behar zituzten elikagaiak ekoiztu beharrean, erosten zituzten. Eta era berean, elikagaiak ekoiztu eta salerosten zituzten aktoreak agertu ziren. Salerosketa horietan fraudeak eta gaitzusteak saihesteko araudia sortu zen modu honetara, batez ere, saltzen den elikagaien kantitate zein kalitatearen faltsutzea ekiditeko arauak.

Araudi horrek, besteak beste, honakoak barneratzen ditu:

- Eskuragarri ditugun produktuen gaineko informazio zuzena, objektiboa, egiazkoa, ulergarria eta nahikoa izateko eskubidea.
- Kontsumitzaile bezala ditugun interes ekonomikoak babestea eskatzeko eskubidea, besteak beste, neurrien zehaztasuna, baimendutako salmenta moten erabiltzea, lege-kanpoko publizitatearen debekua, abusuzko klausulen debekua,...
- Osasuna eta segurtasunaren babeserako eskubidea: arriskutsuak diren produktuen ekoizte eta salerosketaren debekua.
- Erreklamazio eskubidea eta konpontzea eskatzekoa.

5. 2050an 9 mila miloi pertsona elikatu beharko ditugula esaten da, eta erronka bezala aurkezten da argudio hau. Non dira goseari aurre egiteko zailtasunak? Irtenbideak bilatzeko ikusi dugu bi galdera multzori erantzuna eman behar zaiela, non dira oztopoak?

Goseari aurre egiteko zailtasunak:

- Gosea sortu edo areagotzen duten kausak zein diren ez da ondo finkatu.
- Elikagaien mundu mailako merkatua, elikatze-sistemen barruko ekoizpen moduak, banaketa motak eta kontsumo-patroiek eragin asko dute gosean.
- Gosearen “aurkako” borroka paternalistak dira, puntualak, sinbolikoak. Elikagaiei sarbide ez-ekonomiko bat eman ohi dute, menpekotasuna sortzen duena.

Irtenbideak bilatzeko bi galdera planteatzen dira -1) Nori/nortzuei eman behar zaie laguntza? eta 2) Horretan adostasuna dago?-, baina goseari aurre egiteko taldeko

biziraupena bermatzeko joera izan beharko luke gizakiak. Gaur egungo gizarteak indibidualistak dira ordea, elkarrekiko atxikitasuna oso baxua dute era beraz elkartasunaren baloreak sendotu ezean ezingo zaio egoerari aurre egin.

6. Erromako Adierazpenaren arabera, noiz dago gosea edo elikagaien txirozia (elikatze-segurtasun falta)?

Gosea, elikagai egoki eta nahikoetara sarbide ematen ez zenean ematen da, pertsonen nutrizio-beharrizanak era egokian asetzen ez direnean (food security).

Zalantza: Elikatze segurtasun falta dagoenean. Elikatze segurtasuna izatea, pertsonaren nutrizioaren beharrizanak modu egokian asetzea. Hori ez daukagunean, elikatze segurtasuna falta zaigunean, elikatze pobrezia edo pobrezia emango da. Elikatze segurtasuna eta elikagaien segurtasuna ez dira gauza bera. Elikatze segurtasuna da elikatuko naizenaren segurtasuna izatea, elikagai egoki eta nahikoari sarbidea izatea, nutrizio beharrak (bitaminak, proteinak,...) asetzeko adina.

7. Gaur egun herrialde aberatsetan dauden elikatze-sistemei alternatibak proposatzen zaizkie. Erro berdin bat dute (antzekoa) eta antzeko oztopoak aurkitzen dituzte ere. Zeintzuk?

Hausnarketa kritiko eta proposamen politikoetarako bide berriak:

- Elikatze-burujabetzaren eskariak; garapen sozioekonomiko alternatiboak
- Elikatze-hiritartasunaren suspertzea (shopping bag power),
- Bertoko garapena
- Elikatze-laguntza ereduaren ondorioak epe ertain eta luzera aztertu, haietako batzuk zalantzan jartzeko.

Guztien erroan: indarrean dagoen ordena politiko eta ekonomikoa eraldatzea. Proposamen hauetako batzuk, iraultzaileenak, ARAUDIETAN topatzen dituzte oztopoak (araudiak nekazaritza eta elikagaien merkatu librea posible egiten du eta babestu egiten du). Beste proposamen batzuek, ordea, legeetan hutsarteak bilatzen dituzte, alternatibak "landatzeko tarteak", horietaz baliatuta iraultza isila (baina azken finean iraultza)bultzatu asmoz.

8. Elikatze-burujabetasuna (elikadura subiranotasuna) kontzeptuaren bidez, zer da eskatzen dena?

Elikatze subiranotasuna, herri bakoitzaren gaitasuna da nekazaritza eta elikatze sistemen inguruko politika propioak ezartzeko, betiere garapen jasangarria eta elikadura segurtasunaren helburuarekin. Elikadura subiranotasunak garrantzia ematen dio elikagaien produkzio eta jatorriari.

9. EBren arabera, zein dira janari-eralketa gutxitzeko erak?

Alde batetik ekoizpen eta banaketa kateen efizientziaren hobetzea, ekoizpen handiagoa eta efizienteagoa egitea gose eskariari hobeto aurre egiteko.

Beste aldetik, merkataritza zirkuituetatik kanpo geratzen diren elikagai batzuk, oraindik jateko seguruak eta egokiak direnez, dohainik birbanatzea.

Bukatzeke, saihestezina den eralketari dagokionean, balio-kate berriak sortzea, hau da, soberakinetatik eratorritako produktuak sortzea, ekonomia zirkularra sortzeko.

10. EBko Elikagaien gaineko araudiaren 3 helburu nagusienak, zein dira? Eta haiei betekizun emateko tresnak?

Helburu orokor moduan hiru hauek agertzen dira, baina kasuan kasu (elikagaien taldeka) aldeak egon, badaude:

- Elikagai eta pentsuak elikagarriak eta seguruak izatea EBko merkatu osoan. Berdin du non ekoiztu diren, edo nondik inportatu diren.
- Animalien osasun eta ongizate maila altua, bai eta babes fitosanitario altua ere.
- Elikagaien jatorri, eduki eta erabilerari buruzko informazio argia agertzea etiketetan.

Helburu hauei betekizun emateko tresnak hauek dira:

- 1) Elikagaien kalitate eta segurtasunari buruzko LEGERIA sakona, zehatza.
  - a. Araudi orokor bat dago.
  - b. Eta araudi orokor horri zenbait arau gainezartzen zaizkio elikagaien talde zehatz batzuen kasuan.
- 2) Aholkularitza zientifikoa erakunde bateratu baten esku dago: EFSA
- 3) Kontrol sistema zorrotza: arriskuen kudeaketa, trazabilitatea eta alertei premiazko erantzuna emateko sistema.

Hirugarren helburuari buruz, elikagaien jatorri, eduki eta erabilerari buruzko informazio argia emateko zenbait gauza hartu behar ditugu kontuan:

- Zeren gainean esan behar da informazioa?

Elikagaiei dagozkien informazioetako batzuk legeak arautzen ditu (osagaiak, alergenok, jatorria, etab.). Funtsean osasunarekin eta kalitatearekin zentzu hertsian harremanak dutenak.

Beste informazioei dagokionean, informazio horiek ematea hautazkoa da normalean. Haien inguruan arautu dena, zera da: gezur eta iruzurren debekua (eta zigorra).

Geroz eta kontsumitzaile gehiago dira elikagaien gainean informazio gehiago jaso nahiko luketenak. Kontsumitzaile arduratsu esaten zaie, haien erosketa erabakien bidez merkatuan eragin nahiko luketelako (shopping bag power edo food citizenship dira haiei erreferentzia egiteko erabiltzen diren terminoetako batzuk). Adibidez:

- Jasangarritasunarekin zerikusia dutenak (ekoizpen ekologikoa edo integratua, karbono-aztarna, food miles – elikagaien miliak... etab).
- Osasunaren zaintzarekin
- Animalien ongizatea
- Gako sozioekonomikoekin zerikusia dutenak: bidezko merkataritza, gizarte-klausulak.

Horrelako informazioak, hein handi batean, gogozko alegazio bezala ulertzen dira. Hau da, produktuen gainean informazio hori eman daiteke (publizitatean, adibidez) eta debekatuta dago gezur esatea. Mugimendu batzuek, baina, informazio hauetako zenbait derrigorrezko bezala arautzea nahi dute. Zailtasunak: kontrolak, trazabilitatea, etiketa eskakizunak.

Ardurak:

- Nola jakin gogozko alegazio horiek egiazkoak diren? Salbuespen batzuk kenduta (elikagai ekologikoak adibidez) ez da zertifikazio sistema ofizialik. Zertifikazio sistemen helburua da etiketan dagoena egiazkoa dela bermatzea. Badira egiaztatze sistema pribatuak ere.
- Nola bermatu alderatutako publizitatearen mugak gainditzen ez direla? Publizitateak limurtze helburua du, eta elburu horrekin iragarle batek iragarki batean zuzenean edo zeharka aldera ditzake merkatuan lehian dauden produktu bi.

11. Zer dira, EBn, “elikagai berriak”? Zer eskatzen zaie?

Elikagai batek merkatuan kontsumo-historia esanguratsua izan ez duenean elikagai berri esaten zaio.

Berriak ez diren elikagaiak merkaturatzeko ez da elikagaibaimen bat behar; elikagai horiek ekoizteko instalazioak edo salmenta-guneak dira baimena behar dutenak. Baina elikagai berri bat merkaturatzeko, ordea, elikagai hori bera baimentzea eskatu behar da. Administrazio prozedura bat dago horretarako. Segurtasuna aztertzeaz gain, arriskurik edo engainurik sortuko duen edo ez aztertzen da. Dagoneko merkatuan dagoen beste produktu batekiko kide edo homologoa dela demostratu ezker, baimentze prozesua sinpleagoa da.

12. Nola arautzen dira elikagai funtzionalak EBn? Zergatik galdu zuen ACTIMEL edariak bere “immunitas”?

Oso era zorrotzean arautuak daude elikagai funtzionalak, hori dela eta oso produktu gutxi etiketatzen dira (transgenikoak nagusiki). Elikagai funtzional hauek oso segurtasun eta kalitate ona dutela demostratu beharra dute, merkatuan dagoen bestelako produktuen kalitatea berdindu edo hobetu dezakete, baina inolaz ere ez gutxitu. Horiek, gorputzaren funtzio fisiologikoetan eragin positiboren bat izan behar dute, osasuna eta ongizatea hobetu dezakete edo osasun arriskua gutxitu. Produktu hauen etiketan, informazio asko eman behar dute.

Actimel edarien kasuan, EFSAk produktuaren nutrizio aitorpena (L.casei-k defektsetan zuen eragin aktibatzailea) aztertu zuen. Azterketen emaitzek alegazioak faltsuak zirela ondorioztatu zuten, Actimel produktuaren publizitatea aldatu behar izatea eraginez.